

PROBLEMS IN TRANSLATION OF MEDICAL TERMS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES

Oysulton N. Torakulova

Researcher

Termiz State University

Termiz, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: “joined”, Medical-biological, medical-chemical, medical-technical, science, culture and information.

Received: 26.04.23

Accepted: 28.04.23

Published: 30.04.23

Abstract: In society, science, culture and information technologies are developing now, huge changes are noted in every language reserve. After all, innovation in all areas is initially expressed in the lexical system of the language, through terms. As the medical field, like other fields, continues to evolve rapidly, the need for medical terminology increases. Medicine is a system of scientific knowledge for the treatment of patients, the prevention of diseases and the preservation and strengthening of human health, a practical activity that achieves long life while maintaining the ability to work in a healthy society.

ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРДАГИ ТИББИЁТГА ОИД ТЕРМИНЛАРНИНГ ТАРЖИМАДА МУАММОЛАРГА УЧРАШИ

Ойсултон Н. Тўрақулова

Тадқиқотчи

Термиз Давлат Университети

Термиз, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: «бириккан», Тиббий-биологик, тиббий-кимёвий, тиббий-техник, илм-фан, маданият ва ахборот.

Аннотация: Жамиятда, илм-фан, маданият ва ахборот технологиялари ривожланаётган ҳозирги кунда ҳар бир тил заҳирасида улкан ўзгаришлар қайд этилмоқда. Зеро, барча соҳадаги янгилик дастлаб тилнинг лексик системасида, терминлар орқали ифода қилинади. Бошқа соҳалар қатори тиббиёт соҳаси ҳам жадал суратлар билан ривожланар экан, тиббий

терминларга бўлган эҳтиёж ортиб боради. Тиббиёт - беморларни даволаш, касалликларни олдини олиш ва инсон жамиятида соғлом ҳамда ишлаш қобилиятини сақлаган ҳолда узок умр кўришга эришадиган амалий фаолият ва инсон саломатлигини сақлаш, мустаҳкамлаш бўйича илмий билимлар тизимини ташкил қилади.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ НА УЗБЕКСКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ

Ойсултон Н. Торакулова

Исследователь

Термезский государственный университет

Термез, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: «присоединился», медико-биологический, медико-химический, медико-технический, наука, культура и информация.

Аннотация: В настоящее время в обществе развиваются наука, культура и информационные технологии, отмечаются огромные изменения в каждом языковом резерве. Ведь инновации во всех областях изначально выражаются в лексической системе языка, через термины. Поскольку область медицины, как и другие области, продолжает быстро развиваться, потребность в медицинской терминологии возрастает. Медицина – это система научных знаний для лечения больных, предупреждения болезней и сохранения и укрепления здоровья человека, практическая деятельность, позволяющая добиться долголетия при сохранении способности работать в здоровом обществе.

КИРИШ

Ҳозирда тиббиёт фани билан туташган бошқа фанларнинг кўплаб «бириккан» соҳалари мавжудлиги доимий равишда тиббиёт терминологиясининг юзлаб янги тушунчалар билан бойиб боришига сабаб бўлмоқда[1].

Тиббиёт фанларини таржима қилиш мумкин бўлган оқибатлар нуқтаи назаридан энг “хавфли” турлардан бири ҳисобланади. Таржимоннинг хатолари нотўғри диагностика ёки илмий ютуқларни нотўғри талқин қилиш сабаби бўлиши мумкин. **Тиббий матнлар сонига қуйидаги матнларни киритиш мумкин (биз томонидан типологик хусусиятларга кўра гуруҳланган):**

- беморларнинг тиббий тарихи, мутахассислар томонидан берилган хулосалар ва сертификатлар;
- дори воситалари бўйича клиник тадқиқотлар натижалари, тиббий асбоб-ускуналар ва дори-дармонларни рўйхатдан ўтказиш ҳужжатлари;
- дори воситаларидан фойдаланиш бўйича кўрсатмалар;
- фармацевтика компаниялари ва лицейларининг фармакология маҳсулотларига лицензиялари, дори воситалари ва асбоб-ускуналарнинг сифат ва стандартларга мувофиқлиги сертификатлари;
- илмий ва ўқув адабиётлари (мақолалар, дарсликлар), тиббиёт жамоатчилиги учун тадбирларда маъруза ва тақдимотлар матнлари;
- тиббиёт, фармацевтика, клиник тадқиқотлар, тиббий асбоб - ускуналар ишлаб чиқариш соҳасида ишлайдиган компаниялар веб-сайтларининг материаллари;
- тиббий мавзудаги илмий-оммабоп адабиётлар.

Рўйхатдаги ҳужжатларни таржима қилишда тахминий сўзлар ва атамаларнинг ноаниқлиги қабул қилиниши мумкин эмас. Бу таҳхис қўйишни қийинлаштиради ва энг ёмон ҳолатда даволаш схемалари ва реабилитация чораларини нотўғри белгилашга олиб келиши мумкин, яъни қўпол профессионал хатоларга.

Шунинг учун терминологиянинг таржимаси иложи борица эҳтиёткорлик билан текширилиши керак. Шунга кўра, тиббий матнларнинг таржимонларига алоҳида талаблар қўйилади - улар таржима соҳасида маълум билимларга эга бўлиши керак. Амалда, бу кўпинча тор мутахассислик доирасида мумкин, масалан, кардиология, офтальмология ва бошқалар[2].

Ўзбек тилшунослигида терминларни ўрганишга доир кўпгина ишлар амалга оширилган. Кўплаб илмий китоблар, рисоалар, луғатлар, илмий ва илмий-оммабоп мақолалар ёзилган, диссертациялар ҳимоя қилинган. Бу борада 200 дан ортиқ луғатларнинг нашр этилиши фанимизнинг катта ютуғи ҳисобланади[3].

Ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши, лотин ёзуви асосидаги ўзбек алифбосига ўтиш тўғрисидаги Қонуннинг қабул қилиниши, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Атамашунослик қўмитаси олиб бораётган йирик ҳажмдаги ишлар атамашунослик соҳасининг янада юқори босқичга кўтарилишига сабаб бўлди [4].

Муайян тилнинг сўз бойлиги ўз таркибида махсус тушунчалари ифодаловчи терминологик лексикани у ёки бу даражада қамраб олиши лингвистикада эътироф этилган воқелик ҳисобланади. Ўзбек терминологияси тизими ҳам бундан мустасно эмас.

Умумистеъмол сўзлардан фаркли равишда доим махсус тушунчалари англиш, ифодалаш учун хизмат қилишга йўналтирилган терминлар ўзбек тиббий тилининг шаклланиш ва тараккий этиш босқичлари заминида таркиб топди ва такомиллашди[5].

Тиббиёт - инсоният фаолиятининг энг қадимги соҳаларидан бири бўлганлиги учун тиббий атамашунослик узоқ вақт олдин шаклланган лексика ҳисобланади, лекин шу билан бир каторда у тинимсиз ривожланадиган атамашунослик ҳамдир. Тиббий-биологик, тиббий-кимёвий, тиббий-техник билимларнинг қизгин ривожланаётганлиги боис махсус тиббий атамалар сони ортиб бормоқда.

Шунингдек, замонавий тиббиёт терминологиясида терминларнинг тушунча, мазмунига кенг қамровли ва мураккаб тизимлардан бири сифатида қаралади. Тиббиёт лексикаси тиббиёт фанида ишлатиладиган бошқа соҳа терминлари билан биргаликда бир неча юз минг сўз ва ибораларни ўз ичига олади. Бунга сабаб турли тиллардаги тиббиёт маълумотлари ҳажмининг доимий ўсиши орқали кўплаб янги терминларнинг пайдо бўлишидир. Маълумки, лексик қатлам тилнинг энг ўзгарувчан қисми ҳисобланиб, у мунтазам тарихий таъсирларни бошдан кечиради. Натижада, замонавий тил лексик системасида турли хил терминлар муомалага кириб келади. Уларни тадқиқ қилиш лингвистлар олдидаги муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Матннинг функционал туридан қатъи назар, ҳар қандай тиббий ҳужжатларни таржима қилишда мутахассис ҳал қилиши керак бўлган асосий муаммолар орасида қуйидагиларни ажратиш кўрсатиши мумкин:

- ихтисослаштирилган тиббий терминология,
- тиббий қисқартмалар ва қисқартмалар,
- маълумотларни танлаш формати ва нутқи.

Келинг, санаб ўтилган муаммоларни батафсил кўриб чиқайлик. **Биринчидан**, замонавий тиббий матннинг ўзига хос хусусияти кимё, биология, физика, радиология, генетика ва бошқалар каби тегишли фан соҳаларидан терминологиянинг мавжудлигини айтиб ўтиш зарурдир.

Кимёвий терминологияни билиш, масалан, доривор маҳсулотдан фойдаланиш бўйича кўрсатмаларнинг “фармакокинетикаси ва фармакодинамикаси” бўлимларини таржима қилишда талаб қилинади; биофизика соҳасидаги ишланмаларга бағишланган илмий мақолаларни таржима қилишда физикавий ва кимёвий жараёнларни тавсифлаш учун терминология ва янгиликлар ҳақидаги материалларни таржима қилишда зарур,

тиббий технологиялар (масалан, бионик протезлар) техник таржима асосларини билишни талаб қилади.

Терминологияни таржима қилиш билан боғлиқ навбатдаги муаммо-бу инглиз ва ўзбек тилларидаги атамаларнинг маънолари ҳажмининг номувофиқлиги. Масалан, “шиш” лексемасида swelling, edema, hydrops каби таржима вариантлари мавжуд. Инглиз тили контекстида қўллаганда турли маъноларни беради.

1-мисол. There is a bit of swelling between the frontal and the left temporal lobes. – Фронтал ва чап temporal лоблар ўртасида енгил шиш пайдо бўлган (есть небольшой отек между лобной и левой височной долями).

2-мисол. There is edema and localized swelling in the section of the temporal lobe that controls short-term memory. – Қисқа муддатли хотира учун масъул бўлган лобда шиш ва маҳаллий ўсма мавжуд (есть отек и локальная опухоль в отделе височной доли, отвечающем за кратковременную память).

3-мисол. Acute development of symptoms in the early inflammatory demyelination is associated with hydrops and a violation of descending current. – Яллиғланиш демиелинациясининг бошида симптомларнинг ўткир ривожланиши шиш ва асаб импульсининг ўтказувчанлигининг бузилиши билан боғлиқ (острое развитие симптомов в начале воспалительной демиелизации связано с отеком и нарушением проведения импульса по нерву).

Биринчи мисолда, бу атама “анамнез” (“анамнездаги arterial гипертензия”) маъносига эга – иккинчисида - симптомларнинг ривожланиш даври: “тўрт соат давомида нутқ бузилиши”

Ушбу мисолда ҳақиқат эътиборга лойиқдир - "emergency room" (фавқулодда вазиятлар бўлими) ибораси. Инглиз тилида сўзлашадиган мамлакатларда "emergency urgent care" (фавқулодда вазиятлар бўлими) ҳам мавжуд. Ушбу хизматлар ўртасида маълум фарқлар мавжуд: биринчиси ҳар куни ва кечаю кундуз ишлайди, иккинчиси эса фақат кундузи ишлайди. "Emergency room" билан боғланиш мумкин, масалан, тананинг тўсатдан уйқучанлиги ёки заифлиги, нутқда қийинчилик, мувофиқлаштиришни йўқотиш, оғир астма хуружи, кўкрак оғриғи, кучли аллергия реакция ва бошқалар. Emergency urgent care беморларга енгил жароҳатлар: кесишлар, қуйишлар, иситма, ўткир респиратор вирусли инфекциялар белгилари, ҳашаротлар чақиши ва бошқалар каби жиддий бўлмаган аломатлар билан даволанади [6].

Тиббий матнларда “таржимоннинг сохта дўстлари” деб номланганлар ҳам кўп. Кўпинча халқаро сўзлар ушбу тоифага киради, улар “миллатлараро”дан ташқари бутунлай бошқача маънога эга.

Масалан, “adrenal hypertension” “адреналин” эмас, балки “гормонал” гипертензия, “persistent hypertension” эса “доимий” эмас, балки “доимий” гипертензия деб таржима қилинади. “Positive history” “ижобий тарих” эмас, балки “оғир анамнез”, glands “безлар” эмас, балки “безлар”, “pernicious anemia” “зарарли анемия” эмас, балки “атрофик гастрит” деб таржима қилинади[7].

Ўзбек тиббий тили лексикаси қонуниятлари негизида шаклланган терминологик лексика тарихини қадимги туркий тил терминологияси, эски туркий тил терминологияси, эски ўзбек тили терминлогияси, шўролар даври ўзбек тили терминологияси ва истиқлол даври ўзбек тили терминологияси тарзида даврлаштириш салкам ўн тўрт асрлик вақт мобайнида терминлогик лексика тизимида интралингвистик ва экстралингвистик омиллар негизида содир бўлган жараёнлами англаб етиш имконини беради[8].

Атамаларнинг шаклланиши ҳам халқнинг тарихи қадар қадимийдир. Тўнжук, Култегин, Билга хоқон сингари битиктошларда халқимиз машғул бўлган ҳунарларга оид атамаларни учратамиз. Улар халқ томонидан яратилган афсоналарда, қаҳрамонлик кўшиқларида ҳам мавжуд бўлган.

Тиббиётга оид илмий асарлар Абу Бакр ар-Розий, Ибн Сино даврларидан XX асргача араб, қисман форс-тожик тилларида ёзилган бўлиб, маълум даврлар ўтгач, шароит тақозоси билан улар турк, ўзбек, татар ва бошқа тилларга таржима қилинган. Бу таржималарнинг аксарияти кўлёзма ҳолда турли илмий даргоҳларда сақланмоқда. Розий, Ибн Сино, Зайнулдин Журжоний, Насриддин Тусий ва бошқаларнинг тиббиётга оид асарлари турли даврларда турк тилига таржима қилинган[9].

Узоқ тарихга эга бўлган баъзи фанларнинг терминлари сингари жуда кўп сўзлар ҳозирги кунда тиббиётда махсусланиб, терминга айланиб, кишиларнинг кундалик турмушида фаол қўллангани сабабли, жонли тилимиз орқали бизгача етиб келган: бош-калла, кўл, оёқ, панжа, елка, товон, кулок, бурун, ўпка, жигар, буйрак, талоқ сингари терминлар шулар жумласидандир. Тиббий терминларнинг асосий қисми хилма-хил ёзма манбалар, илмий, тарихий-бадий асарлар ҳамда турли даврларда тузилган луғатлар орқали етиб келган [10].

Инглиз тили грамматик тузилмаларни соддалаштиришга мойил, шунинг учун у жуда ривожланган қисқартириш тизимига эга [11]. Кўпинча қисқартмалар бир хил эмас, шунинг учун таржимон таржима қилишда муаммоларга дуч келиши мумкин. Масалан,

турли контекстдаги CHF қисқартмаси турли йўллар билан таржима қилиниши мумкин: “конжестиф юрак етишмовчилиги”, “сурункали юрак етишмовчилиги” ёки “сурункали жигар етишмовчилиги”. Тиббий қисқартмаларни таржима қилишда инглиз тилидаги матнларда улардан фойдаланиш вазиятга ва объектга нисбатан ўзгариши мумкинлигини ҳисобга олиш керак. Шунинг учун битта тиббий атаманинг ўзбек тилига таржимаси ҳам турлича бўлишини мумкин [12].

Масалан: Among patients not using C ICat baseline, those with MS were more likely to require CC post-injection than those with SCISSORS.

Шуниси эътиборга лойиқки, барча учта атама – иккала ташхис ва манипуляция номи-қуйидаги таржима ёзишмаларига эга қисқартмалар орқали узатилади:

CIC (Clean Intermittent Catheterization) – қувиқнинг катетеризацияси, SCI (Spinal Cord Injury) – орқа мия шикастланиши, MS (Multiple Sclerosis) – кўп склероз (КС). Кўриб турганингиздек, санаб ўтилган учта қисқартмадан икkitаси тўлиқ ёзишмалар орқали ўзбек тилига таржима қилинган.

Шунингдек, унинг қийматлари мос келмаса, қисқартма шаклининг мос келиш ҳолатларига эътибор бериш керак. Масалан,

MS (Multiple Sclerosis) – рассеянный склероз (РС), кўп склероз (КС)

MS (Mitral Stenosis) – митральный стеноз (МС), митрал стеноз (МС).

Офтальмологлар одатда OD қисқартмасини oculus dexter (ўнг кўз) деб қисқармасини очиб беришади, аммо бу қисқартма “касбий касаллик” деган маънони ҳам англатиши мумкин (occupational disease), ва «бемор дори передозировкаси билан» (patient with overdosage of some drug) деб таржима қилиш ҳам мумкин.

График қисқартманинг лексикализацияси кўпинча содир бўлади, бунинг натижасида у ўз талаффузига эга бўлади. Масалан, “GP” general practitioner – “умумий амалиёт шифокори”, “BP” blood pressure – “қон босими”, “GB” gallbladder – “ўт пуфаги” деб таржима қилинади.

Лексикализация натижасида қисқартма ушбу тилдаги ҳар қандай сўз каби шакллантирувчи функцияга эга бўлади, масалан, OD – ODs “patients with overdosage of some drug” – “дори дозасини ошириб юборган беморлар” деб таржима қилинади [13].

Ўзбек тили инглиз тилига қараганда барча лексик ресурсларида бўлгани каби терминларнинг ҳам ўз бойиш йўллари бор ва улар тилимиз тараққиётидаги умумий қонуниятларга мувофиқ келади. Дунёда четдан сўз ўзлаштирмаган бирорта ҳам тил йўқ. Ҳамма тилларда ҳам янги тушунчани ифодалаш учун ё бошқа тилдан тайёр термин қабул қилинади, ё шу тилнинг ўзида мавжуд бўлган сўз ёки терминдан фойдаланилади, ёки янги

термин ясалади. Шу жумладан, биз сўз юритмоқчи бўлган тиббий терминология ҳам ўзининг улкан тараққиёт йўлини босиб ўтган[14].

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, **биринчидан**, ўзбек тилининг тиббиёт терминологик тизимида семантик усул, яъни лексик бирликларнинг маъносини кўчириш йўли билан кўплаб терминларни ҳосил қилиш мумкин. Бу жараёнда метафоранинг ўхшатиш тамойили муҳим роль ўйнайди. Дарҳақиқат, жамият, давр ва тиббиёт соҳасининг тараққийлашуви билан мазкур ўзгаришларни ўзида ифода этувчи терминларга эҳтиёж сезилди ҳамда улар «ижод қилинди». Ҳозирги кунда ҳам, бу жараён давом этмоқда.

Иккинчидан, янгидан янги касалликлар кашф қилиниши билан, уларга даъво чоралари изланмоқда. Мазкур ўзгаришлар нафақат тиббиётда, балки тилшуносликнинг ономасиология ҳамда лексикография соҳаларида ҳам ўз аксини топиб, уларни ҳам бойитиб бормоқда. Тилшунос Р.Дониёровнинг қайд этишича: «конкрет бир фан ҳам, умуман техника, бинобарин, уларнинг терминлари ҳам муайян бир халқнинг ижод маҳсули эмас. Улар жаҳон халқларининг жамиси тўплаган, билган, ўрганган объектив борлиқнинг мажмуидир, йиғиндисидир». Медицина фанининг шаклланиши ҳам бутунжаҳон тиббиёт олимларининг машаққатлари натижасидир.

Учинчидан, ҳозирги даврда бутун дунёда тиббиёт инсонлар соғлиги ва ҳаёти учун муҳим аҳамиятга эга эканлиги нуктаи назаридан фавқулудда зарур соҳалардан ҳисобланади. Мамлакатидан, ундаги иқтисодий ва сиёсий вазиятдан қатъий назар инсон саломатлиги билан боғлиқ масалалар ўз долзарблигини йўқотмайди. Тиббиётга оид терминларни таржима қиладиган мутахассис учун бу соҳа билан боғлиқ сўз ясалиш хусусиятларини билиш ва эътиборга олиш жоиз бўлади. Тиббиётга оид терминларнинг номинациялари ва таржималарининг тадқиқи адекват таржимага эришишга йўналтирилган бўлиб, кўплаб амалий вазифаларнинг ечим топишига тўртки беради. Зеро, тиббий терминлар миқдори ўсишда давом этмоқда. Қўлланмаларда ва бошқа адабиётларда инглиз ва ўзбек терминларининг муқобилини ҳар доим ҳам топиш имкони йўқ.

Тўртинчидан, мазкур соҳага хос тушунчаларни аниқ, лўнда изоҳлаш ва терминларни стандартлаштириш ўзбек ва инглиз тиббиёт ходимлари ўртасидаги мулоқатни жадаллаштириш, янги даволаш усуллари билан танишиш ва тиббиёт соҳасида иш юритишни соддалаштиришга ёрдам беради. Шу боисдан, соҳага оид терминларнинг шаклланиш ҳолатини аниқлаш ва умумий қонуниятларни амалиётга тақдим қилиш вазифаси келиб чиқади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Абдуллаева Р. Трудности перевода медицинских терминов с русского на узбекский язык. // Translation forum, 2022. – С.347.
2. Сухарева Е. Е. Композиционные и лингвистические особенности инструкции по применению медицинского препарата в аспекте перевода // Переводческий дискурс: междисциплинарный подход: материалы II Междунар. науч.-практ. конф. 26–28 апреля 2018. Симферополь: АРИАЛ, 2018. - С. 553.
3. Мирахмедова З. Ўзбек тилининг анатомия терминологияси ва уни тартибга солиш муаммолари. – Тошкент: Фан, 2010. – Б.27.
4. Navruzova M.G. Tibbiy terminlar haqida ayrim mulohazalar. // O‘zbek tili va uning ta’limi taraqqiyoti: muammo va yechim. O‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilganligining 33yilligiga bag‘ishlangan an’anaviy respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. - Buxoro, 2022. – B.3.
5. Dadaboyev H. O‘zbek terminologiyasi. – Toshkent: Yoshlar nashriyot Uyi, 2019. – B.15
6. Сухарева Е.Е., Родионова Р.С. Проблемы перевода медицинского текста. //Вестник ВГУ. Серия: лингвистика и межкультурная коммуникация, 2020. -№2. – С.60
7. Акжигитов Г. Н., Акжигитов Р. Г. Большой англо-русский медицинский словарь (БАРМС). - М., 2005. С.12.
8. Dadaboyev H. O‘zbek terminologiyasi. – Toshkent: Yoshlar nashriyot Uyi, 2019. – B.17.
9. Ўзбек тили грамматикаси. –Тошкент,1975. – Б.49.
10. Navruzova M.G. Tibbiy terminlar haqida ayrim mulohazalar. // O‘zbek tili va uning ta’limi taraqqiyoti: muammo va yechim. O‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilganligining 33yilligiga bag‘ishlangan an’anaviy respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. - Buxoro, 2022. – B.4
11. Зубова Л. Ю. Английские медицинские аббревиатуры как часть профессиональной языковой картины мира. - Воронеж, 2009. – С.13.
12. Сухарева Е.Е., Родионова Р.С. Проблемы перевода медицинского текста. //Вестник ВГУ. Серия: лингвистика и межкультурная коммуникация, 2020. -№2. – С.62.
13. Сухарева Е. Е. Композиционные и лингвистические особенности инструкции по применению медицинского препарата в аспекте перевода // Переводческий дискурс: междисциплинарный подход: материалы II Междунар. науч.-практ. конф. 26–28 апреля 2018. Симферополь: АРИАЛ, 2018. - С. 553

14. Қосимов А. Тиббий терминлар изохли луғати. – Тошкент, 2004. – Б.78
15. Курязова, Д. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ АРХЕОЛОГИК ОБЪЕКТЛАР ВА УЛАРНИ МУЗЕЙЛАШТИРИШ ЙЎЛИ БИЛАН САҚЛАБ ҚОЛИШ МАСАЛАЛАРИ. *ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ*, (SI-1№ 2).
16. Mavlyanov, U. N. (2020). Problems of Ontology in the Heritage of Ali Safi. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 7(7), 540-545.
17. САПАЕВА, Ш. А., & МАДРИМОВА, А. Г. ЭКСПЕРИМЕНТАЛ КУЙИШДА ИММУН ТИЗИМИДАГИ МОРФОЛОГИК ҶАРИШЛАРНИ ҶАРИШ. *Биомедицина ва амалиёт журналы*, 600.
18. Мавлянов, У. Н. (2022). ONTOLOGICAL VIEWS OF ALI SAFI. *ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ*, (1 (16)).
19. Курязова, Д. (2020). ЎЗБЕКИСТОН МОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОСИНИ САҚЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАРИ. *ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ*, 2(3).
20. Mavlyanov, U. N. (2020). Problems of Ontology in the Heritage of Ali Safi. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 7(7), 540-545.
21. Сапаева, Ш. А., & Нуруллаев, Б. Р. (2019). ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВАКЦИНАЦИИ ПРОТИВ ГРИППА СРЕДИ ГРУПП РИСКА У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН И СТУДЕНТОВ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION* (pp. 85-87).
22. Sapaev, I. B., Mirsagatov, S. A., Sapaev, B., & Sapaeva, M. B. (2020). Fabrication and Properties of n Si–p CdTe Heterojunctions. *Inorganic Materials*, 56, 7-9.
23. Kuryazova, D. T. (2023). FROM HISTORY OF MINIATURE ART. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(02), 22-29.
24. САПАЕВА, Ш. А., & МАДРИМОВА, А. Г. ЭКСПЕРИМЕНТАЛ КУЙИШДА ИММУН ТИЗИМИДАГИ МОРФОЛОГИК ҶАРИШЛАРНИ ҶАРИШ. *Биомедицина ва амалиёт журналы*, 600.
25. Kuryazova, D. (2022). ISSUES OF APPLYING THE GLOBAL PROBLEMS IN THE SOCIETY TO PUBLIC IN THE MUSEUM WORK. *EPRA International Journal of Research and Development (IJRD)*, 7(6), 18-21.